

MATURITNÉ ZADANIE ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A LITERATURY 1

1. Charakterizujte *lexikografiu*. Priblížte základnú klasifikáciu slovníkov. Analyzujte *stavbu hesla* vo výkladovom slovníku.

• Pracujte s ukázkami 1 a 2. Vyriešte úlohy, ktoré sa pri nich nachádzajú.

2. Priblížte *funkciu rozprávača* v literárnom texte. Vymenujte a charakterizujte *druhy rozprávačov*. V ktorom literárnom druhu sa rozprávač nevyskytuje?

• Pracujte s ukázkami 3 až 6. Vyriešte úlohy, ktoré sa pri nich nachádzajú.

UKÁŽKA 1

A mládenec slobodný mladý muž • mladík: *urastený mládenec, mladík* • chlapec • šuhaj: *na diskotéke boli šuhaji z chemickej fakulty* • hovor. parobok • hovor. zried. paholok (najmä v dedinskom prostredí) • hovor. expr. cabaj • caban • cagaň • capaj • corgoň • expr. šuhajec • poet. šuhajina • zastaráv. čeľadník • chasník • obyč. pejor. holobriadok (neskúsený mládenec) • kniž. junák: *odvážny junák bojoval ako lev* • kniž. alebo expr. mladoň • kniž. zastar. mladec (Timrava) • mladoch (Vajanský)

B pravták prafták/g

C poliš policajt; poliška; polišský policajný, policajtský • hekač, fizel, safaripankista, chlpatý

D ošetrovateľ -a mn. -ia m.; ošetrovatelka -y -liek ž.; ošetrovateľský

ÚLOHA 1: Určte, v ktorých slovníkoch nájdeme heslá A, B, C, D z ukážky 1.

UKÁŽKA 2

chlieb chleba *m.*

1. základ. pokrm pečený (v peci) z kysnutého cesta: *čerstvý, domáci, pšeničný, celozrnný ch.*; *krajec, peceň ch-a*;

ch. s maslom;

miesiť, piecť ch.;

vítat ch-om a soľou starý slovanský zvyk

2. hovor. živobytie, existencia: *zarábať na ch., prísť o ch.*

• *byť ako kus ch-a (o človeku) dobrý*;

→ *prišlo na lámanie ch-a*;

→ *žiť o ch-e a vode*;

→ *žiť na suchom ch-e*;

→ *jest' cudzí ch.*;

→ *žiť na cudzom ch-e*;

mať v ruke ch. zamestnanie;

→ *reči sa vravia, ch. sa je*;

čí ch. ješ, toho pieseň spievaj kto ťa platí, tomu slúž;

chlebový prid. *ch-á kôrka, múka, pec*;

chlebič -a, **chlebiček** -čka *m.*

1. *zdrav.* expr. k 1, 2

2. → *obložený ch.*;

→ *biskupský ch.*

ÚLOHA 2: Analyzujte v ukážke 2 stavbu hesla vo výkladovom slovníku.

UKÁŽKA 3

A. Robbe-Grillet - *Nesprávny smer* (úryvok)

Daždová voda sa usadila v plytkej preliačine a medzi stromami vytvorila veľkú, zhruba kruhovitú mláku s priemerom asi desať metrov. Všade okolo je čierna zem bez vegetácie a vysoké, rovné stromy. V tejto časti niet ani mladiny, ani krovia. Zem je pokrytá mäkkou súvislou vrstvou vetvičiek a lístia, z ktorého zostali len drobné kostrnky žiletiek, a kde-tu cez ňu prerážajú fľaky napoly prehnitého machu. Nad kmeňmi stromov sa na oblohe odrážajú ich holé konáre.

Vpravo sa objavila akási postava, ktorá kráča po koberci čiernej zeme a mieri k vode. Prichádza až k brehu, zastavuje sa. Pretože jej slnko svieti priamo do očí, musí ukročiť nabok, aby mohla pozorovať. Dáva sa na mriežkový povrch mláky. Odrazy kmeňov jej vo vode splyvajú s ich tieňmi - aspoň čiastočne, lebo stromy, ktoré má pred sebou, nie sú rovné. Svetlo zapadajúceho slnka jej však bráni, aby mohla všetko jasne vidieť. A ani pri jej nohách určite niet dubových listov. Sem sa vybrala na prechádzku. Alebo prišla na to, že si pomýlila cestu? Chvíľu sa neisto obzerala po okolí, potom sa mlčky obrátila a pobrala východným smerom cez les po ceste, ktorou prišla. Scéna je zase prázdna. Slnko naľavo je vysoko.

ÚLOHA 1: Určte v ukážke 3 typ rozprávača a konkretizujte jeho prejavy v tomto texte.

ÚLOHA 2: Vysvetlite pojem rozprávač a priblížte jeho funkciu v umeleckej literatúre.

UKÁŽKA 4

S. Chalupka - *Mor ho!* (úryvok)

Pobelavé kaderie šije im otáča,
modré ich oči bystro v okolo si páča.
Rastom sú ako jedle, pevní ani skala:
zdalo by sa ti, že ich jedna mater mala.
Krásna zem – jej končiny valný Dunaj vlačí,
a Tatra skalnou hradbou okol nej sa vŕží:
tá zem, tie pyšné hory, tie žirne moravy:
to vlasť ich, to kolíska dávna synov slávy.
Slovenský rod ich poslal, zo slávneho snemu,
Aby išli s pozdravom k cárovi rímskemu.
oni čelom nebijú, do nôh nepadajú:
taká otroč neznáma slovenskému kraju;
lež Božie dary nesú, chlieb a soľ, cárovi,
a smelými sa jemu primlúvajú slovy:
„Národ slovenský, kňazstvo i staršina naša,
kroz nás ti, slávny cáre! Svoj pozdrav prináša.
Zem tá, na ktorú kročiť mieni tvoja noha,
to je zem naša, daná Slovanom od Boha...“

ÚLOHA 3: Určte v ukážke 4 typ rozprávača a konkretizujte jeho prejavy v tomto texte.

ÚLOHA 4: Vysvetlite, v ktorom literárnom druhu funkcia rozprávača nie je potrebná.

MATURITNÉ ZADANIE ZO SLOVENSKEHO JAZYKA A LITERATÚRY 1

UKÁŽKA 5

J. D. Salinger - *Kto chytá v žite* (úryvok, upravené)

To je všetko, čo som vám chcel povedať. Mohol by som vám ešte porozprávať, čo som robil, keď som prišiel domov, ako som ochorel a tak ďalej, a do akej školy mám chodiť na jeseň, keď z tejto kliniky vypadnem, ale nechce sa mi. Aj tak neviem, či všetko, čo som vám porozprával, sa naozaj stalo tak. Kto si to má všetko pamätať. Fakt nie. Ale to ma momentálne ani veľmi nezaujíma.

Všelijakí ľudia a hlavne jeden psychoanalytik, čo je tu, sa ma v kuse vypyujú, či sa už budem učiť, keď sa v septembri vrátim do školy. To je podľa mňa hlúpa otázka. Ako môžete vedieť, čo urobíte, kým to neurobíte? Odpoveď znie, že to nemôžete vedieť. Myslím si, že sa budem učiť, ale ako to mám vedieť? To je hlúpa otázka...

Aby som vám pravdu povedal, neviem, čo si o tom celom mám myslieť. Ani neviem, čo si o tom myslím. Ľutujem, že som o tom rozprával toľkým ľuďom. Tuším viem len to, že každý, o kom som rozprával, mi akosi chýba. Dokonca aj spolužiak Stradlater a Ackley, napríklad... Sranda. Nikdy nikomu o nikom nerozprávajte. Lebo vám potom bude chýbať.

D. Brown - *Da Vinciho kód* (úryvok, upravené)

„My hľadáme heslo pape ako pápež, nie ako meno,“ povedal sklamane profesor Langton. Ale aj tak žasol, ako ľahko počítačový systém funguje. Hľadané slová v kontexte stačili na to, aby si spomenul, že Wagnerova opera Parsifal, prerozprávaná ako príbeh o mladom rytierovi hľadajúcom pravdu, bola oslavou potomkov Márie Magdalény a Ježiša Krista, ktorí dodnes chodia po svete a tajne sa stretávajú.

Počítač vyhľadal slovo trubadúri. Profesor si spomenul na článok, v ktorom akýsi vedec dokázal, že hľadanými potomkami Márie Magdalény a Ježiša Krista sú práve francúzski potulní speváci. Práve svojou „potulnou hudbou“ šírili medzi ľuďmi príbeh o posvätnom ženstve.

ÚLOHA 5: Určte v ukážke 5 typ rozprávača a konkretizujte a porovnajte jeho prejavy v oboch textoch.

ÚLOHA 6: Vysvetlite, ktorý literárny druh sa bez funkcie rozprávača nezaobíde.

UKÁŽKA 6

J. G. Tajovský - *Maco Mlieč* (úryvok, upravené)

„Mliečnik, a koľkože ste vy to už u richtárov?“ vše zastavil som sa pri starom richtárovi kraviarovi, keď pásal pod cestou kravy.

Maťo vytiahol zaslinenú fajočku z úst, popravil na sebe vreco a jednu ruku pridvihol k oku, ako by na pozdrav.

Podakoval som mu a Maco díval sa, či sa ho dačo opytujem, lebo bol hluchý spoly a na jednu nohu kríval.

Zopakoval som hlasnejšie otázku, on dával pozor aj na ústa, a potom sme sa už zhovárali.

Vedel, či som, aj ma poznal, lebo som mu vše podal ohorok, alebo aj celú cigaru.

On mi bol za to dôverným a mňa zaujímal, že vídal som ho voľakedy na bystrých vraníkoch v ľahkom vozíku s gazdom alebo gazdinou do mesta, do poľa; alebo zase seno zväzať, drevo voziť. Potom, keď okrivel, chodil s volmi za pluhom a teraz, že už aj ostarel, zoslabol, pasie už tretie leto kravy.

„A, pán môj, ktože to ráta?! Nuž od chlapectva,“ odpovedal hlasom, ako keby bol mal plné ústa fučky, starý Mliečnik, pravým menom Maco Mlieč, ale tak ho už od štyridsať rokov nikto nepovolal, a na priemeno počúval tak, ako keď ho mamka voľakedy Macíkom pozvala.

„A teraz že koľko máte rokov?“

„Ktože ho tam... Nuž ale budem mať iba dáky rok-dva menej ako náš gazda. On sa bol takto v lete oženil a ja potom na jeseň prišiel som k nemu za paholka.“

ÚLOHA 7: Určte v ukážke 6 typ rozprávača a konkretizujte jeho prejavy v tomto texte.

ÚLOHA 8: Vysvetlite pojem mikrokompozícia epického textu. Ktoré pásma obsahuje?